

آموزش رسم الخط کردی

کرمانجی جنوبی - کلهری (کرماشانی)

فیرکاری رینوس کوردی

کرمانجی خوارین - کهلهوری (کرماشانی)

س. جهانفرد "زئار"

بخش اول
رسم الخط آرامی

بهش یه کم
رینقوس ئارامی

الفبای زبان کردی با رسم الخط آرامی:

«ا - ب - پ - ت - ج - چ - ح - خ - د - ر - پ - ز - ژ - س - ش - ع - غ - ف - ق - ک - گ - ل - ل - م - ن - و - وو - و - ق - ه - ه - ی - ی»^۱

الفبای نوشتار کردی با ۳۵ حرف نشان داده می شوند که ۲۹ حرف آن بی صدا (صامت) و هشت حرف دیگر آن صدادار (مصوت) هستند. البته برخی از حرفهای کردی آرامی هم صامت و هم مصوت هستند که در این سی و پنج حرف یکی از آنها معرفی شده است، ولی در تقسیم بندی صامت - مصوت، هر کدام به صورت مستقل نوشته شده اند. مانند: (ی) و (و) این حروف هم صامت و هم مصوت محسوب می شوند.

حرف های بی صدا (صامت) در زبان کردی شامل ۲۹ حرف می باشند:

«ا - ب - پ - ت - ج - چ - ح - خ - د - ر - پ - ز - ژ - س - ش - ع - غ - ف - ق - ک - گ - ل - ل - م - ن - و - ه - ی»

هشت حرف صدادار (مصوت)

«ا - و - ق - و - وو - ه - ی - ی» + کسره (◌ِ)

البته کسره که در زبان فارسی به صورت (ِ) نوشته می شود، در زبان کردی جزء مصوت های الفبای کردی محسوب می شود و در کردی آرامی از نشانه (◌ْ) و در کردی لاتین از (i) برای نشان دادن آن استفاده می شود.

زبان کردی چند حروف ویژه دارد که در زبان فارسی معادل ندارند یا حرفی برای آنها طراحی نشده است، مانند:

«پ - ق - ل - و - وو - ق - ی»

حرف های که در رسم الخط عربی تلفظ نمی شوند و ویژه الفبای کردی هستند:

«پ - چ - پ - ژ - گ - ق - ل - و - وو - ق - و»

^۱ - البته دو واج (ح) و (ع) در گویش و لهجه های زبان کردی شمالی و جنوبی تلفظ نمی شوند.

شیوهی نوشتن به زبان کردی با رسم الخط آرامی:

ئ

ئەمڕۆ: امروز ئاسلام: اسلام ئێرا: برای ئەمساڵ: امسال

(ئەرمیس، ئەمڕۆ ئارات دەفتەر شیعر وه گەردا تێهری)

اگر بعد همزه (ئ) مصوت (ا) ی کشیده بیاید، به این شکل نوشته می شود «ئا»:

ئاگر: آتش ئاو: آب ئاسۆ: افق ئاوات: آرزو ئامانج: هدف

(ئاگر نیشانهی له ئایین زه‌رده‌شته. ئاو نیشانهی له ئایین میترائیسمه، له هه‌ر جی ئاو بوو، ئاوه‌دانیش هه‌س:

آتش نماد آئین زرتشت است. آب نمادی از آئین مهرپرستی است. هر جا که آب باشد، آبادانی هم هست)

اما اگر حرفی بعد آن فتحه بیاید، به همزه می چسبد و به این صورت نوشته می شود:

ئەكبەر: اکبر ئەسر: اشک ئەفدال: درویش ئەسەر: سبزه، گندمگون

(ئەگەر ئەفین بایده‌وه، هه‌تمه‌ن ئەسمریش وه‌گەرد خوه‌یا تێهری)

B ب

بەره‌زا: نوعی گیاه است بانان: آینده به‌و: بیا باوان: خانه پدری بیگومان: بی شک

P پ

پیت: حرف پارێزگا: استان پاش: عقب، بعد پیلا: کفش

پاتووهر و په‌ری، ناو دو گله دلداری له چیرۆکه‌یل فۆلکلۆر کوردی (پاتوره و پری اسم دو معشوقه در ادبیات فولکلور کردی هستند)

T ت

ته‌نیا: تنها تالان: ویران تارا: پارچه نازک روی سر عروس تافکه: آبشار

C ج

جەرگا: جگر جه‌ماوهر: جمعیت جه‌رده: دزد جوودی: کوهی در کردستان

Ç چ

چه‌مه‌ری: نوعی مرثیه است چه‌قه‌ل: شغال چۆپی: دستمالی که در رقص کردی نفر اول آن را در دست دارد

ح ۲ H

محمد: ههههه حسین: ههههه حمید: ههههه

ولی برای واژه های غیر خاص به صورت (ه) نوشته می شود، مانند:

ههق: حق ههتهمن: حتما ههال: حال

ههههن وه ههر شیوهی بوو، له رئ داته که وهق خوهی سیئ (حسن به هر صورت که باشد، از راه قانون حق خودش را می گیرد)

خ X

خوه رئاوا = مغرب خه لات = هدیه خه بات = تلاش، کوشش خودا = خدا

د D

دهنگ: صدا دژمن: دشمن دهشت: بیرون دئخواز: دلخواه

ر R

این حرف در زبان کردی دو شکل نوشتار دارد. وقتی "ر" این حرف ساده نوشته می شود و از هیچ علامتی زیر آن استفاده نمی شود، سبک خوانده می شود، همانند تلفظ فارسی:

واران: باران سه ر: سر کارگر: کارگر به ر: ثمر

rr ڤ

این حرف در زبان کردی سنگین تلفظ می شود. اما این واج اگر از ابتدای واژه بیاید نیازی به گذاشتن حرکت (ˆ) زیر آن نیست، لذا در زبان کردی (ر) ابتدای کلمه در هر صورت سنگین تلفظ می شود. مانند: ڤیوار: رهگذر ڤئ: راه ڤهوهنی: مسافر
اما در مابین و آخر واژه اگر سنگین تلفظ شود باید حتما از علامت (ˆ) آن استفاده کرد، مانند:

شه ڤ: جنگ ڤه ڤه: صفحه خه ڤگ: خاک که ڤ: کر

ز Z

زوران: کوشتی زاکان: جنگ تن به تن زین: اسم معشوقه مم (از داستان های فولکلور کردی) زه پینه و سیمینه: رنگین کمان

ژ J

ژان: درد ژیان: زندگی ژیار: شارستانی: تمدن ژینوو: زندگی نو (اسم خاص)

س S

سروه = نسیم سوما = نور چشم، سو سوزدن روشنائی سوماره: نژاد سهیران: تفریح

۲ - این حرف مخصوص زبان عربی است. در زبان های هند و اروپای بجزء دو گویش سورانی و هورامی از زبان کردی، در بقیه گویش و زبان های این دسته، تلفظ نمی شود. به همین دلیل در الفبای کردی معرفی شده است.

ش §

شاهو = نام کوهی **شارستانیته** = تمدن **شهوگهش** : شب نما، شب روشن **شورهفن** : بید مجنون
شاکه = نام شاعر بزرگ کورد زبان که در قرن هیفده میلادی می زیست.

ع این واج ویژه زبان عربی است و در زبان کردی جنوبی فقط برای اسامی خاص از این واج استفاده می شود:

عهلی : علی **عهربی** : عربی **عهباس** : عباس

ولی این واج در زبان کردی بغیر از اسامی خاص، به صورت همزه (ئ) نوشته می شود، مانند:

ئهزاو = عزاب **ئاشق** = عاشق **ئهرز** = عرض

غ X

این واج در کردی کرمانشانی خیلی کم استفاده می شود، بجزء چند واژه کردی.:

مهغار : کمر سنگی **ئووغره** : کجا میروی **دغا** : گیاه هرز

البته این واژه ها را هم می توان به صورت **(مهغار)**، **(ئووغر)** و **(دغا)** هم نوشت، زیر در بیشتر لهجه های جنوبی هم به این شیوه تلفظ می شوند.

ف f

فههاد : فرهاد **فرمان** : دستور **فرمیسکا** : اشک **فریدوون** : فریدون

ف v

این واج در زبان عربی تلفظ نمی شود و در الفبای فارسی هم هیچ حرفی برای آن طراحی نشده است. اما در کردی بویژه در کرمانجی و لکی و هورامی بیشتر از گویش های دیگر کردی تلفظ و استفاده می شود.

گفته : صدای سریع **بفه** : صدای برای ساکت کردن طفل **گوفار** : مجله **فریا** : هوشیار **فتم** / **وتم** : گفتم

ق Q

قهشمه‌ری : مسخره کردن **قه‌لخان** : سپر **قه‌شه‌نگ** : قشنگ **قه‌هره‌مان** : قهرمان

ک k

کاردوخ : نام باستانی برای کردان **کرمانج** : شاخه‌ای از زبان کردی **کرمانشان** : کرمانشاه **کاژه** : لایه نازک برف

گ G

گوران ۱. ایلی از کردان با آیین یاری ۲. گویش از زبان کردی **گله** : عدد، دانه **گا‌ور** : کافر **که‌نگه‌وه‌ن** : شهرستانی از توابع کرمانشان

ل L

این واج در زبان کردی دو جور تلفظ می شود

"ل" این حرف که هیچ گونه علامتی روی آن نیست، سبک خوانده می شود و هیچ فرقی با تلفظ فارسی ندارد:

په‌ل : شاخه که‌ل : کوچه له‌یلا : لیلی نیوان: لیوان

ل || اما (ل) سنگین در زبان کردی استفاده زیادی دارد. ولی این حرف به هیچ وجه از ابتدای واژه نمی آید:

په‌ل : نوعی سنگ که‌ل : گوزن دان: عقاب کان: کم رنگ

M م

مال: خانه مه‌زن: بزرگ پامل: اسرار مه‌دیا: ماد (اسم باستانی ماد)

N ن

نه‌ورۆز: نوروز نه‌مام: نهال نقسه‌ر: نویسنده نه‌وگون: گل نوشکفته

W و

(و) در زبان کردی به هم صامت و مصوت محسوب. اما در رسم الخط آرامی از یک واج برای این دو تلفظ استفاده می شود، تلفظ صامت یا صدadar آن معادل 'w' لاتین و مصوت آن 'u' که معادل ضمه (ُ) فارسی است:

U : کورد kurd کُرد گول gull گُل نومید umêd اُمید زولف zulf زولف
W : ولات wilat سرزمین چاو çaw چشم نه‌ور ewr ابر ویران wêran ویران

û وو

این حرف معادل "او" کشیده‌ی فارسی است:

سوو: فردا بووک: عروس هه‌موو: همه نوو: نو، تازه

ۆ O

(ۆ) بیشتر در گویش کرمانجی شمالی و سورانی کاربرد دارد. در گویش کردی جنوبی خیلی کم تلفظ میشود. اما اگر بخواهیم شکل استاندارد و املای صحیح واژگان زبان کردی را بنویسیم باید از این حرف به عنوان یک واج استاندارد در تمام واژه های مشترک زبان کردی استفاده کرد.

در کردی سورانی «رۆژ، گۆرانی، بچۆ، سارۆ و...» و در کردی جنوبی «رووژ، گورانی، بچوو، ساروو و...» تلفظ می شود. اما اگر بخواهیم تکست علمی و استاندارد به زبان کردی - با هر گویشی از این زبان - بنویسیم، باید از این واج (ۆ) به جای (وو)ی که در کردی جنوبی تبدیل شده استفاده نمود^۳.

^۳ - در زبان کردی، گویش کلهری دو حرف «ۆ / o» و «و / u» خیلی کم تلفظ می شوند. و حرف «O» بیشتر تبدیل به «û وو» می شود، مانند:

رۆژ roj : رووژ rûj
زۆرم zorim : زوورم zûrim
گۆرانی goranî : گورانی gûranî

ق ü

این مصوت بیشتر در گویش های کرمانجی شمالی، کلهری و لکی تلفظ می شود. این حرف ادغامی از «و» و «ی» یا تبدیل (ؤ) می باشد که معادل این واج کردی در الفبای لاتین ü و در زبان آلمانی ü و در زبان سوئدی u و در زبان فرانسه u نشان داده می شود. چند نمونه در گویش کلهری:

سِقو: عروسی شق: شوهر دِقو: دور رِقو: روغن کِقو: کوه سِقو: داغ، قرمز دِقو: دختر

ه - ه E

این حرف هیچ ارتباطی با واج "ه" ندارد. معادل آن در زبان عربی و فارسی (ه) می باشد. اما در زبان کردی حرف مستقلی است و هر جای که صدای فتحه داشته باشد، از این حرف استفاده می شود:

هَسَسَن: حهسن رَوَوَه: رهروهه دهروهه: دَربَه دَر پهروهه: پَروَردَه ههئو: ههئو

عقاب

چه نه نه فه پ: قطار په له وه: پرنده به وه: برگرد شه ونم: شبنم

ئِواره سه خوه زه زه ده هه ناس دهروه نهیل سه رده

رِوار کوهی بِنِوهه ک گورگه یل شهو شوونی بهن

س:ع (بانان)

ه - ه H

هَوَزان: (۱). ایلها (۲) شاعر، هنرمند هونه: هنر هاوار: فریاد هون: گیس

ی - ی y - î

در کردی این حرف دو جور تلفظ می شود که صامت آن در لاتین، معادل (y) است و حرفهای ابتدای هر واژه با صامت شروع می شود و تلفظ دیگر آن (î - ئی) مصوت است که جزء حروف صدادار یا مصوت کردی محسوب می شود.

نمونه صامت یا بی صدا:

یار yar په پیام peyam یهک yek تاییوان taywan شیرین şîrîn

نمونه مصوت یا صدادار:

نیشتمان nîştîman پیروز pîroz مبارک، پیروز عهلی elî شیرین şîrîn

ی - ی Ê ê

این مصوت در زبان فارسی وجود ندارد اما در زبان کردی تلفظ می شود و در زبان شناسی به آن (ی) مجهول گفته می شود:

سارو saro : سارو sarû

به خاطر رسمی کردن زبان و الفبای کردی، در این چند صفحه آموزش، از الفبای استاندارد کردی استفاده شده و از این دو حرف هم استفاده نموده ایم، تا قدمی باشد به سوی استاندارد کردن الفبای زبان کردی.

تیر : سیر **ری** : راه **ریوار** : رهگذر **وینه** : شکل، عکس **شیر** : شیر (حیوان) **شیوه** : شیوه، شکل
 " ° " **بزرۆکه** که در کردی لاتین از حرف (i) برای آن استفاده می شود و معادل فارسی آن کسره « ا » است.

فارسی : فصل **بهار**
 کردی سورانی : **فهسل** به **هار**
 کردی کلهری : **فهسل** به **هار**
 کردی کرمانجی : **فهسل** / **فهسلیا** به **هار** (در کرمانجی به علت مونث و مذکر، این نشانه تغییر می کند)

Kurdî latîn : **fesli/a bihar**

بزرۆکه یا کسره، در گویش های جنوبی زبان کردی نقش بسزایی دارد. بویژه در شعر.

مِ چۆ که ئِ پیرِ کۆه‌ی مانِشتم له ناو هیچ تاڤچه‌ی جی نیه‌گرێ خِشتم
 Mi çü kelli pîri küwey manîştîm le naw hîç taqçey cî nyegrê xîştîm

واج های عربی که در کردی نوشته نمی شوند:

" ذ - ض - ظ - ط - ث - ص - ا - ی "

به جای (ذ - ض - ظ) در زبان کردی " ز " نوشته می شود.

ذرت : زرات **عرض** : نه‌رز **مظلوم** : مه‌زئووم

واج " ط " در زبان کردی نوشته نمی شود. واژه هایی عربی که در کردی رایج شده اند در متون کردی به صورت " ت " نوشته می شوند:

طناب : ته‌ناب / **ته‌ناف** **طاووس** : تاوس

ث - ص در کردی به صورت " س " نوشته می شوند:

ثلاث = سه‌لاس **صورت** = سوورەت

ا در زبان کردی به شکل (ن) نوشته می شود.

حتماً = هه‌ته‌ه‌ن **جداً** = جده‌ن

3 - « ی » در زبان کردی بصورت « ا » نوشته می شود.

عیسی = عیسا **کسری** = که‌سرا

« تشدید در زبان عربی و فارسی روی هر واج که قرار بگیرد، مشدد خوانده می شود، مانند "محمّد"

تشدید به جای حرف تکرار می آید ولی در زبان کردی تلفظ نمی شود و هیچ علائمی هم برای نشان دادنش وجود ندارد:

محمّد = مه‌مه‌مه‌د **عبّاس** = عه‌باس

بخش دوم - رسم الخط کردی لاتین

Beşi dwêym
Rênüsi Kurdî latîn

بهش دویم
رینۆس کوردی لاتین

پیتەیل کوردی وه رینۆس لاتین
Pîteyli kurdî we rênüsi latîn

(A - B - P - T - C - Ç - X - D - R - Z - J - S - Ş - - X - F - V - Q - K - G - L - M - N - W - U - O
- Ê - ü - H - Y - Î - Ê)

پیتەیل کوردی وه رینۆس لاتین بۆچک
Peteyli kurdî we rênüsi latîni bûçik

((a - b - P - T - C - Ç - x - d - r - rr - z - j - s - ş - X - f - v - q - k - g - l - ll - m - n - w - u - o - û
- ü - h - y - î - ê))

جەدوئل نیشان دان پیتەگان وه هەر دو پیتۆس

کوردي نارامي	کوردي لاتين	فارسي	ويتنه	Wên e	فارسي با معنی
ئ	-	-	ئەمڕۆ	Imrro	امرو: امروز
ئا - ا	A/a	ا - ا	ئاسۆ	aso	اسو: افق
ب	B/b	ب	باران	Baran	باران: باران
پ	P/p	پ	پیروز	Pîroz	پیروز: مبارک
ت	T/t	ت	تەنیا	tenya	تەنیا: تنها
ج	C/c	ج	جەژن	cejn	جەژن: سرور
چ	Ç/ç	چ	چیا	Çiya	چیا: کوه، تپه
ح	H/h	ح	هه‌سه‌ن	Hesen	حسن
خ	X/x	خ	هه‌مبار	xembar	خەمبار: غمگین
د	D/d	د	دیلان	Dilan	دیلان
ر	R/r	ر	دیار	Diyar	دیار: سرزمین
پ	rr	-	په‌ره	Perre	په‌ره: صفحه
ز	Z/z	ز	زیلان	Zilan	زیلان
ژ	J/j	ژ	ژیان	Jiyan	ژیان: زندگی
س	S/s	س	سانان	Sanan	سانان: بزرگان
ش	Ş/ş	ش	شورش	Şoriş	شورش
ع		ع	عه‌لی	eli	عه‌لی: علی
غ	X/x	غ	دالغه	Dallxe	دالغه: ناراحتی‌درونی
ف	F/f	ف	فریشته	Firêşte	فریشته: فرشته
ڤ	V/v	-	ڤه	Bive	- (واژه برای ترساندن بچه)
ق	Q/q	ق	قه‌سر	Qesir	قه‌سر: قصر
ک	K/k	ک	کاروان	Karwan	کاروان: کاروان
گ	G/g	گ	گون	gwill	گون: گُل، گُل
ل	L/l	ل	له‌ولاو	Lewlaw	له‌ولاو: نوعی گیاه
ن	ll	-	پان	Pall	-
م	M/m	م	مانیشت	Maneşt	مانیشت: نام کوهی
ن	N/n	ن	نه‌مام	Nemam	نه‌مام: نهال
و	W/w	-	ولات	Willat	ولات: سرزمین
و	U/u	و	کورد	Kurd	کورد: کرد
وو	Û/û	-	سوو	Sû	سوو: فردا
ۆ	O/o	-	پۆلیس	Polis	-
ۆ	Û/ü	-	هۆر	Hür	-
ه	E/e	ه	سه‌ره‌تا	sereta	سه‌ره‌تا: ابتدا
هه	H/h	هه	هه‌ولیر	hewlêr	هه‌ولیر: نام شهری
ی	Y/y	ی	یار	Yar	یار: دوست
ی	Î/î	ی	شیرین	Şîrîn	شیرین: شیرین
ئ	Ê/ê	-	پیشکه‌ش	Pêşkeş	-
بزرۆکه « ۆ »	I/i	کسره » « ۆ »	ده‌نۆک گه‌نۆم	Denîki genim	کسره « ۆ »

نمونه‌ی تیگست ئارامی وه لاتین:

له ژیر چهرخ کهو

له ژیر بال چهرخ کهو، ساتیگ وه خووش نه‌خه‌فتمه
له وه‌یشت دهر د و ژان شهو، ساتیگ وه خووش نه‌خه‌فتمه
ئێ ئاسمان بی‌په‌یه، ک ئمرئ له هه‌ساو ره‌یه
ئاساره‌گانی هانه چهو، ساتیگ وه خووش نه‌خه‌فتمه
روژه‌یل ئمرم دانه بار، جوړ که‌پووه‌گان روژگار
غیر له ته‌قه‌لا و ده‌وبدهو، ساتیگ وه خووش نه‌خه‌فتمه
جه‌ور تن و جه‌ور زه‌مان، ده‌س که‌میگ له یه‌ک نه‌یاشت
له ده‌س جه‌ور لامه‌سه‌و، ساتیگ وه خووش نه‌خه‌فتمه

هه‌لبه‌ستوان: س.عباده‌تیان "بانان"

Le jêri çerxi kew

Le jêri balli çerxi kew, satêg we xweş nexeftme

Le weyişti derd û jani şew, satêg we xweş nefeftme

Ê asmani bêpeye, ki imrê le hesaw reye

Asareganê hane çew, satêg we xweş nexeftme

Rojeyli imrim dane bar, cor kepowegani rojgar

Xeyr le teqela û dewbdew, satêg we xweş nexeftme

Cewri tin û cewri zeman, des kemêg le yek neyaşt

Le desi cewri lamesew, satêg we xweş nexeftme

Hellbestwan: s.ibadetyan "banan"

برای مطالعه بیشتر زبان و ادبیات کردی به این سایت مراجعه نمایید:

www.jiyarkurd.com